

Nieuwsbrief

Stichting Havenkantoor Zaandam
Reageren? info@havenkantoorzaandam.nl

No 9 – november 2024

Een heerlijke foto uit de jaren '50 die bij veel ouderen nog wel wat herinneringen zal oproepen. Bijvoorbeeld aan de bus van de Eerste Noord-Hollandsche AutoBus Onderneming die daar de hoek omkomt. Hoewel de regel 'verkeer van rechts heeft voorrang' toen nog zeker door velen in acht werd genomen, lijken de drie fietser daar mailing aan te hebben. Wat dat betreft had de foto, met een modernere bus, ook wel in 2024 gemaakt kunnen worden.

Vierde werklunch opnieuw zinvol

De werklunch van 27 september jl. in Lokaal De kroon in Wormerveer werd ondanks het super slechte weer goed bezocht. In gezelschap van het bijna voltallige bestuur, het eveneens bijna voltallige 'college' van ambassadeurs, Marc Wit en de architecten Neelu Boparai en Bernard Blokzijl werd uitvoerig ingegaan op de laatste, positieve ontwikkelingen. Als gastspreker was uitgenodigd de Zaankanter Rob Veenman, die

zijn betoog begon met te vertellen dat hij praktisch 'onder de rook van het Havenkantoor' geboren en getogen is en dat hij later ook talloze malen voor de 'Brug der Zuchten', in de schaduw van het fraaie gebouw, heeft staan wachten. Zoiets schept natuurlijk een band, maar om die reden was hij natuurlijk niet uitgenodigd. Veenman raakte in zijn studietijd al betrokken bij de waterschapswereld, eerst bij de Polder Oostzaan en de Kalverpolder en daarna bij het Waterschap De Waterlanden waar hij een bestuursfunctie bekleedde. Dit werd gecontinueerd vanaf 2009 bij het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier als Hoogheemraad en Loco-Dijkgraaf. Daarnaast hield hij zich bezig met de streekhistorie, werkte mee aan diverse publicaties en schreef ook zelf enkele boeken. Als waterschap deskundige wist hij veel te vertellen over de boezemwateren in Noord-Holland, de belangrijke rol die de Zaan daarin speelt en de te verwachten ontwikkelingen die spelen bij de klimaatverandering. Wat dit laatste betreft wees hij erop dat het watermanagement in het polderlandschap fundamenteel veranderen moet. Bij hevige regenval -en of het zo moest zijn kwam op dat moment het water met bakken uit de lucht- is de huidige pompcapaciteit soms nu al onvoldoende en zal daarom moeten worden uitgebreid. Verstedelijken en minder opslagcapaciteit vragen om ingrijpende en kostbare maatregelen. Al met al een leerzame en waardevolle bijdrage van Rob Veenman, temeer omdat het project Herbouw Havenkantoor alles met (Zaan)-water te maken heeft. De geplande 'onderbouw', die mogelijk een horeca-achtige, culturele functie zal krijgen, komt op het waterniveau van de Voorzaan en tevens overluid het gebouw de uitstroom van het Zaangemaal.

Zaandam Houtstad 3

In de 19de eeuw kende industrieel Zaandam een flinke malaise. De Voorzaan en het IJ waren vanwege het dichtslibben steeds slechter bevaarbaar voor grote schepen en daarnaast verliep de omschakeling van wind- naar stoomenergie erg traag. De inpoldering van grote delen van het IJ en het graven van het Noordzeekanaal vanaf 1876 zouden het isolement waarin de Zaanstreek verzeild dreigde te raken, doorbreken. In 1879 werd het Zijkanaal G aangelegd en het buitendijkse schiereiland (Ooster- en Westerkattegat) doorgraven waardoor een rechte doorvaart tot stand kwam en in de Voorzaan het Eiland ontstond. De natuurlijke loop van de Voorzaan ten westen van het Eiland werd uitgebaggerd tot een diepte van 9,5 meter en kreeg de functie van zeehaven en vrij snel kwamen de zeil- en stoomschepen vrachten, voornamelijk hout en rijst, afleveren in Zaandam. Naast de vele nog bestaande houthandels en -zagerijen ontstonden ook nieuwe bedrijven zoals William Pont en Bruynzeel en vooral deze laatste twee zouden zich

Stoom- en zeilschepen in de oude zeehaven van Zaandam begin jaren '90 van de 19de eeuw. Links het Eiland met uiterst links een fragment van molen de Roode Leeuw die in 1916 gesloopt werd. Vooraan is een stukje te zien van het zgn. Zwarte Paadje waar langs vooral op zondagen veel mensen naar de zeeschepen kwamen kijken.

ontwikkelen tot resp. de grootste houtimporteur van Europa en het grootste houtverwerkende bedrijf van Nederland. Maar zij waren niet de enigen. In het Westzijderveld waren ruim tien kleine en middelgrote houthandels en -zagerijen gevestigd en in overige delen van Zaandam ook nog eens een aantal. Een groot deel van die bedrijven was al ontstaan in de 18de eeuw en sommige werkten nog tot kort ná 1900 met windmolens. De activiteit in de haven nam ondertussen zulke proporties aan dat in 1909 besloten werd om een nieuwe zeehaven aan te leggen ten westen van de spoorlijn. Deze tweede haven werd in 1911 geopend door prins Hendrik en een deel hiervan werd gebruikt als balkenberging. Tot aan de Eerste Wereldoorlog kwamen jaarlijks ruim 200 zeeschepen naar Zaandam en leverden hier 50% van de totale Nederlandse houtconsumptie af. Na de Eerste Wereldoorlog daalde de aanvoer van ongezaagd rondhout met sprongen, omdat de productielanden zelf gingen zagen. De aanvoer van gezaagd hout bleef echter gehandhaafd en groeide ná de Tweede Wereldoorlog zelfs enorm. Opnieuw ontstond ruimtegebrek in de havens en werden in de jaren '60 in de Achtersluispolder twee nieuwe insteekhavens aangelegd. Desalniettemin kwam het geregeld voor dat schepen langs de Burcht en Prins Hendrikkade hun lading moesten lossen omdat in de havens geen plek was. Het aantal bezoekende schepen groeide in die periode

Foto vanaf de Wilhelminabrug van de drukte met schepen langs Burcht en Prins Hendrikkade halverwege de jaren '60.

tot meer dan 500 per jaar. Langzamerhand begon ook de verhuizing van houtbedrijven uit het Westzijderveld naar de Achtersluispolder. Bedrijven fuseerden ook en de oude zeehaven werd vanaf 1990 niet meer bereikbaar voor grote schepen door de bouw van de Dr. J.M. den Uylbrug. De houthandels William Pont en Gras verlieten het Eiland. De opkomst van snelle communicatiemiddelen maakte de rol van houtimporteur/grossier steeds minder nodig. Houthandels gingen rechtstreeks importeren. Ook de wijze van transport veranderde; er werd steeds meer hout met vrachtwagens aangevoerd. Anno 2024 is in onze gemeente nog steeds sprake van houtimport en houtverwerking. Maar de term Houtstad gaat niet meer op. De havens liggen niet meer binnen zichtbereik waardoor een stukje dynamiek en mogelijk ook romantiek uit het stadsbeeld is verdwenen. Er zijn mensen die dit jammer vinden, maar vooruitgang en verandering is nu eenmaal niet te stoppen. .

'Bij den Zaandamschen havenmeester op bezoek'

In diverse kranten verscheen in de maand oktober van het jaar 1939 een interview met de 65-jarige havenmeester F. Visser. Hij zou op 1 januari 1940 wegens pensionering opgevolgd worden en zijn staat van dienst -hij werkte bijna 20 jaar als havenmeester in Zaandam- was aanleiding voor een vraaggesprek in zijn werkkamer 'in het zoo mooie oud-Hollandsche havenkantoor'. Dat bleek nog niet zo eenvoudig want hijzelf vond het onzin en stelde voor om maar over de Zaandamse havens te praten in plaats van over hem. Toch wist de verslaggever hem te ontfutselen dat hij vóór zijn aanstelling in Zaandam, de haven hier al diverse malen had bezocht als kapitein op een zeeschip van rederij Botnia om hout te leveren. Als 14-jarige zoon van een vuurtorenwachter op Ameland was hij gaan varen op een zeilschip en ging na acht jaar varen en sparen naar de zeevaartschool in Harlingen en behaalde daar diverse rangen. Hierna ging hij weer varen en wist op te klimmen tot gezagvoerder. In augustus 1921 werd hij aangesteld als havenmeester in Zaandam en hij vertelde de verslaggever dat hij hier al die tijd buitengewoon prettig gewerkt heeft. Ook heeft hij meerdere malen de Zaandamse haven aanbevolen bij houtimporteurs en noemde ook wat cijfers om dat te staven. In 1921, zijn eerste werkjaar, ontving de stad f. 88.295,28 aan havengelden en in 1938, toen de haven-tarieven in verband met de concurrentie met de Rotterdamse haven belangrijk waren verlaagd, was dit een bedrag van fl. 133.913,20 en meerden er 386 zeeschepen aan in Zaandam. Visser was in Zaandam ook op andere terreinen actief. Hij was bestuurslid van de plaatselijke afdeling Christelijk Volksonderwijs en werkte mee aan de totstandkoming van het Zeemanshuis in Zaandam. Het artikel werd besloten met: 'Dat het voor het Zaandamsche gemeentebestuur niet gemakkelijk zal vallen om een waardige opvolger voor dezen nog steeds all-round zeeman te vinden uit de ruim 250 sollicitanten staat bij voorbaat vast'.

Havenkantoor in oorlogstijd onderkomen brigadecommandant

Reinier van den Bosch was Rijksveldwachter in Ouderkerk aan de Amstel en werd na een reorganisatie, uitgevoerd door de bezetter, benoemd tot Opperwachtmeester der Marechaussee en overgeplaatst naar Zaandam waar hij Brigadecommandant werd. Vanwege de oorlog was weinig activiteit in de Zaandamse haven en de beroepsbinnenvaart zodat werd besloten dat Van den Bosch maar zijn intrek moest nemen in het Havenkantoor. Hij heeft daar tot maart 1943 kantoor gehouden waarna hij werd overgeplaatst naar de Marechausseekazerne in Wormerveer. Van den Bosch heeft gedurende zijn werkzame periode in de Zaanstreek allerlei verzetsdaden gepleegd of mede mogelijk gemaakt en is daarbij nooit door de Duitsers betrapt of zelfs maar onder verdenking gesteld. Hij heeft op die manier een zeer waardevolle bijdrage geleverd aan het verzet in de Zaanstreek en ook daar buiten. Na de oorlog ontving hij de volgende onderscheidingen: Prins Bernhard insigne Binnenlandse Strijdkrachten; Inhuldigingsmedaille; Eremedaille in goud verbonden aan de Orde van Oranje Nassau en drager van het Mobilisatie Oorlogskruis.

Okt. 1945. Verzetsgroep Gewest XI B.S.; 2de rij van onder, rechts in gala-uniform Reinier van den Bosch.

Babel Festival zaterdag in Fluxus Verkadefabriek

Op zaterdag 5 oktober vond het Babel Festival 100 jaar Zaanstad plaats ter gelegenheid van het feit dat de samenvoeging van zeven voormalige Zaaingemeentes tot de gemeente Zaanstad in 1974 plaatsvond. Het Zaanse Architectuurplatform Babel greep die gelegenheid aan om niet alleen terug te kijken op de afgelopen 50 jaar maar vooral om vooruit te kijken naar de komende 50 jaar. Hoe wordt de gemeente ervaren en wat zou kunnen of moeten gebeuren om de stad nog beter, fijner en mooier te maken. Dit werd vormgegeven met workshops, exposities, lezingen, demonstraties en muziek. Omdat de Stichting Havenkantoor Zaandam een waardevolle bijdrage hoopt te gaan leveren aan het stadsbeeld op het sluisencomplex waren wij ook aanwezig met een informatietafel. Het was de hele middag gezellig druk en we hebben met veel bezoekers gepraat over het project en ook weer enkele tientallen namen kunnen toevoegen aan het lezersbestand van de Havenkantoor Nieuwsbrief. Het kan niet anders gezegd worden dat de teneur zeer positief was. Er werd geïnteresseerd en enthousiast gereageerd door de bezoekers.

De Havenkantoor informatietafel in de Fluxus Verkadefabriek.

'Thuis met zorg Zaanstreek' doet mee aan Havenkantoor in Kunst

Miekie Cosemans is een Vlaamse professionele kunstenares die als specialist verbonden is aan Thuis met Zorg Zaanstreek BV. Participatiecentrum Zaandam Zuid is één van de locaties waar mensen met ALS, niet aangeboren hersenletsel, Parkinson en dementie wekelijks onder leiding van haar aan creatieve projecten werken. Toen de kunstenares geïnformeerd werd over het project Havenkantoor in Kunst en zichzelf als deelnemer aanmeldde bedacht zij dat het ook een mooi project zou zijn voor haar groep. Onlangs bezocht ik op haar verzoek het Participatiecentrum in Zaandam om vergezeld van een flink aantal afbeeldingen van het Havenkantoor, de Zaanse haven en de bootwerkers, het idee over het project te duiden. Een groep van ongeveer 25 mannen, hoofdzakelijke Zaanammers, reageerde bijzonder enthousiast, vooral natuurlijk omdat veel van hen het gebouw nog gekend hebben. Het plan van Mieke Cosemans is om met de groep een gezamenlijk project te maken. Gelet op haar professionaliteit en het enthousiasme van de heren ben ik ervan overtuigd dat hun inbreng bij het project waardevol en bijzonder zal zijn.

Het project Havenkantoor in Kunst, dat nu 13 deelnemers telt, loopt tot medio september 2025 en zal afgesloten worden met een verkooptentoonstelling. Geïnteresseerde kunstenaars (ook amateurs) kunnen zich nog steeds melden.

Uit de Zaanadamse gemeenteraad.

Toen in 1960 de plannen voor de bouw van de nieuwe Wilhelminabrug en het Zaangemaal definitief werden, werd al direct min of meer duidelijk dat het Havenkantoor dat geweld van sloop en nieuwbouw niet zou overleven en werd het in de Zaanadamse gemeenteraad een zwaarbeladen onderwerp van gesprek. Vanaf dat moment maakte vooral raadslid Ads Bouman zich sterk voor behoud van het mooie gebouw en pleitte voorduren voor verplaatsing. *Het is een van de weinige markante gebouwen van Zaanadam en ik vraag opnieuw nog eens te bezien of er geen enkele mogelijkheid is om het Havenkantoor te behouden*, aldus het raadslid. Langzamerhand kreeg hij meer bijval, o.a. van het raadslid Fris, die stelde: *Ik ben het met de heer Bouman eens dat het Havenkantoor een bijzonder mooi gebouw is en dat dit, zo enigszins mogelijk is, in stand dient te worden gehouden*. Toen ook in de Zaanse dagbladen artikelen en ingezonden brieven verschenen over het lot dat het Havenkantoor stond te wachten, fulmineerde Bouman: *Een schaduwzijde van het plan is de verdwijning van het Havenkantoor waarover inmiddels in verschillende kranten berichten zijn verschenen. Wie zijn oor bij de burgerij te luisteren legt, zal bemerken dat men zich afvraagt of er werkelijk geen andere oplossing kan worden gevonden*. Het mocht niet zo zijn. Verplaatsing door middel van verrollen zou een mogelijkheid zijn geweest, ware het niet dat het meer dan 200 ton zware gebouw ook een brug moest passeren die dat gewicht onmogelijk zou kunnen dragen. De heer Fris merkte hierover op: *Ik ben het met de heer Bouman eens dat het bijzonder jammer is dat het Havenkantoor moet verdwijnen, maar het schijnt nu eenmaal niet mogelijk te zijn hiervoor een andere oplossing te vinden*.

(Ads Bouman was van 1953 tot 1966 Gemeenteraadslid voor de A.R. en een ware pleitbezorger voor het Zaanse erfgoed. Ook was hij initiatiefnemer voor een gemeentelijke monumentenlijst en -verordening en stond hij met Jaap Schipper en Frans Mars aan de wieg van de Stichting Zaanse Schans en richtte in 1961 de Stichting Vrienden van de Zaanse Schans op. Ads Bouman overleed in 1985 op 85-jarige leeftijd).

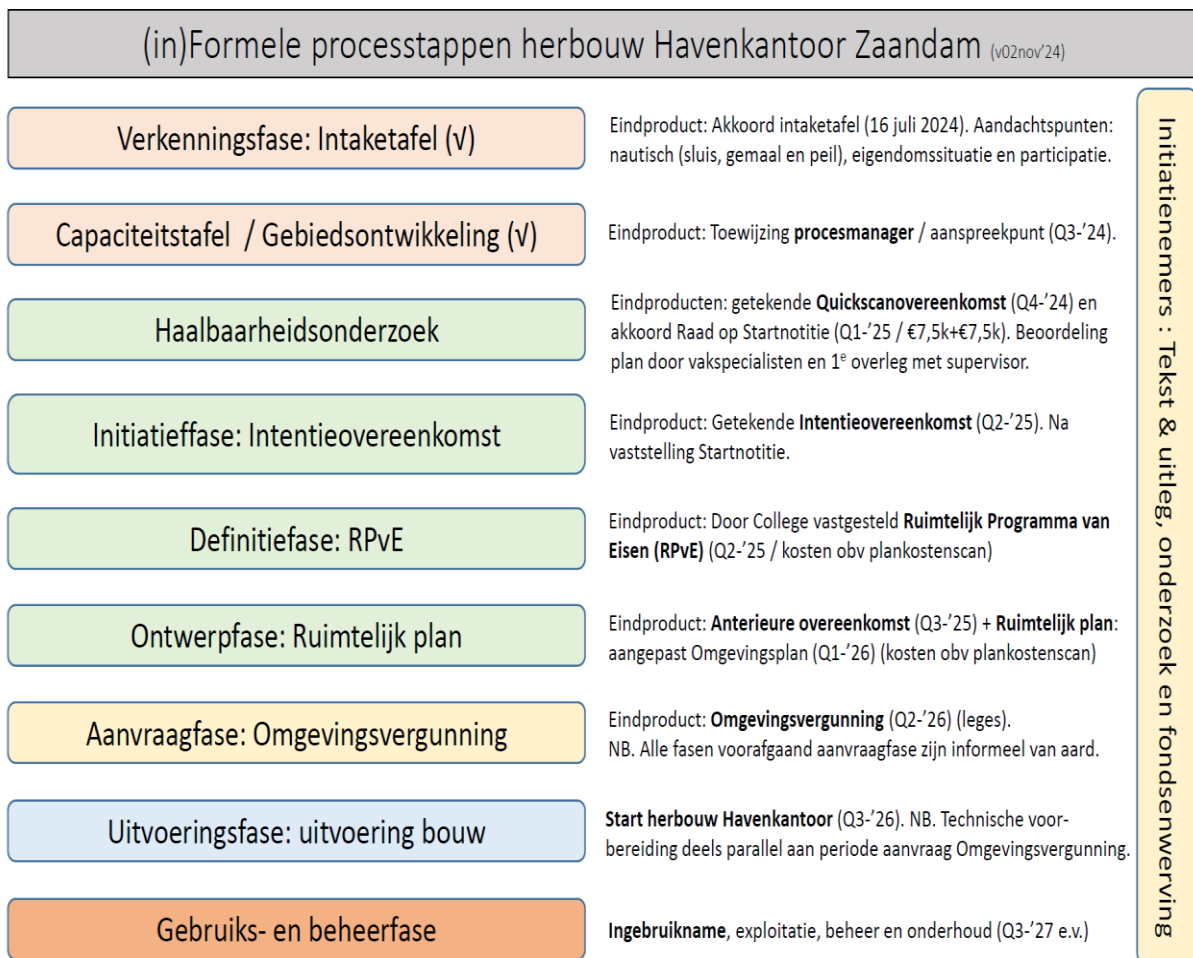
Een klipper vaart de toegang naar de Grootte of Hondsbosche sluis en moet eerst de 'kleine' Wilhelminabrug passeren. Is het schip de brug eenmaal gepasseerd zal de mast gestereken moeten worden om verder te varen want over de Grootte Sluis ligt een vaste brug.

Nogmaals het Nieuwjaarsconcert

Ik wil graag nog even terugkomen op het Nieuwjaarsconcert dat op zaterdag 11 januari 2025 in de Bullekerk plaats gaat vinden. Is het zo-wie-zo al bijzonder te noemen dat een gerenommeerd orkest als het NJSO in de schitterende, warme Bullekerk gaat optreden, de komende editie wordt nog spectaculairder. Zonder alles daarover nu al te vertellen kunnen we wel alvast kwijt dat er een 'sneak preview' plaatsvindt

van het project Havenkantoor in Kunst. Enkele kunstenaars die al klaar zijn met hun kunstproduct worden in de gelegenheid gesteld om hun werk alvast aan het publiek te tonen. Een ‘voorafje’ dus van de grote expositie die in september 2025 plaatsvindt. We kijken er naar uit! Daarnaast ligt er voor elke bezoeker van het concert een kleine attentie klaar. En tenslotte wil het bestuur ook Zaanse bedrijven interesseren om in te schrijven voor zgn. business-tafels, hetgeen wil zeggen dat bedrijfsdirecties toegangskaarten beschikbaar gaat stellen voor zakenrelaties. Meer en nieuws in de volgende Nieuwsbrief.

Hieronder staan in volgorde weergegeven de formele, gemeentelijke processtappen van de verschillende fases in het traject herbouw Havenkantoor Zaandam. Wat betreft de invulling van de verschillende data is dit schema onder voorbehoud, maar wel volgens een zo realistisch mogelijke, eigen inschatting. M.a.w. als alles glad, soepel en zonder oponthoud verloopt, zou de start van de herbouw plaats kunnen vinden in het tweede kwartaal van 2026.

Stichting Havenkantoor Zaandam, KvK 90950267 www.havenkantoorzaandam.nl
 Contactadres secretaris@havenkantoorzaandam.nl / projectinitiatief Marc Wit / Nieuwsbrief Tom Tulleken
 Bestuur: Aad Melgerd voorzitter/penningmeester, Tom Tulleken secretaris, Cees Kakes algemeen
 Ambassadeurs: Sylvia Dermout, Tatja Scholte, Ruud Vreeman, Peter Tange, Freek de Jonge, Fred van Dam

de Bull

ZATERDAG 11 JANUARI

NEDERLANDS JEUGD STRIJKORKEST

AANVANG: 19:30 UUR
ZAAL OPEN: 19.00 UUR
TICKETS 25,-
(+ 1,00 RESERVERINGSKOSTEN)
KAARTVERKOOP VIA ONZE SITE
BULLEKERK.NL

Dit concert wordt georganiseerd door Stichting Havenkantoor Zaandam dat de herbouw van het in 1963 gesloopte Havenkantoor op de kop van de Wilhelminasluis initieert.

Stichting
Havenkantoor
Zaandam

HERBOUW Meest betreunde gebouw van Zaandam wordt herbouwd

Niet óf het Havenkantoor terugkomt, maar wanneer

REPORTAGE De architecten hebben getekend en er zijn nog maar een paar hobbels in de weg
Herbouw Havenkantoor is geen luchtfietserij meer

Herbouw havenkantoor als schakel in hartje stad

